

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2013–2016

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Gabriela Dudáčková

Historický vývoj péče o mentálně postižené na Příbramsku

Praha 2016

Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. Stanislava Dyršmíková

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2013-2016

BACHELOR THESIS

Gabriela Dudáčková

**Historical development of care for the mentally handicapped
to Píbram**

Prague 2016

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PaedDr. Stanislava Dyršmídová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne : 24. 1. 2016

.....

Gabriela Dudáčková

Poděkování

Děkuji vedoucí práce p. PaedDr. Stanislavě Dyršmídové za odborné vedení a podněty ke zpracování tématu práce.

Anotace

Bakalářská práce pojednává o historickém vývoji péče o mentálně postižené osoby. V teoretické části vychází z historických dokumentů a orientačně popisuje vývoj péče o tyto osoby v jednotlivých historických etapách. Zaměřuje se na vývoj ústavní péče v Čechách, popisuje i důležitá data ve vývoji školství. Uvádí i významné osobnosti, které se podílely na rozvoji péče o mentálně postižené osoby u nás.

Praktická část obsahuje výsledky dotazníkového šetření, které bylo realizováno ve školách pro mentálně postižené v regionu Příbramska. Cílem bylo zjistit, ve kterém historickém období byly tyto školy zakládány a zda existují i v současné době.

Klíčová slova

Historický vývoj, osoba s mentálním postižením, pomocná škola, slabomyslnost, ústavní péče, vývoj škol, zvláštní škola.

Annotation

This thesis discusses the historical evolution of care for mentally handicapped people. The theoretical part is based on historical documents and roughly describes the development of care for these people in different historical periods. It focuses on the development of institutional care in the Czech Republic, describes the important dates in the development of education. It presents significant personalities who participated in the development of care for mentally disabled people in our country.

The practical part contains the results of the survey, which was carried out in schools for the mentally handicapped in the region Příbram. The goal was to determine which historical period, these schools were founded and whether there even today.

Keywords

Auxiliary School, development of schools, historical development, institutionalization, mental decline, person with learning disabilities, special school.

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1. VÝVOJ PÉČE O MENTÁLNĚ POSTIŽENÉ.....	11
1. 1 Antická společnost.....	11
1. 2 Středověk.....	12
1. 3 Renesance.....	13
1. 4 Období velké francouzské revoluce.....	14
2 VÝVOJ PÉČE O MENTÁLNĚ POSTIŽENÉ V ČR.....	17
2. 1 Vývoj ústavní péče.....	17
2. 2 Vývoj pomocných škol.....	20
2. 3 Další vývojové etapy a mezníky.....	22
2. 3. 1 Sjezdy pro péči o slabomyslné a školství pomocné.....	23
3 PÉČE O MENTÁLNĚ POSTIŽENÉ PO ROCE 1945 DO SOUČASNOSTI.....	25
3. 1 Aktuální změny a poznatky ve vývoji péče.....	27
4 VÝZNAMNÉ OSOBNOSTI V HISTORII PÉČE O MENTÁLNĚ POSTIŽENÉ.....	28
PRAKTICKÁ ČÁST.....	37
5. 1 Cíl průzkumu.....	37
5. 2 Pracovní hypotézy.....	37
5. 3 Metodologie průzkumu.....	38
5. 4 Charakteristika průzkumného vzorku respondentů.....	38
5. 5 Vlastní průzkum, analýza získaných údajů.....	41
Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření).....	42
5. 6 Interpretace výsledků průzkumného zjištění.....	42
6 HISTORIE SPECIÁLNÍ ŠKOLY V PŘÍBRAMI.....	44

ZÁVĚR	51
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	53
SEZNAM ZKRATEK	55
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	56
SEZNAM PŘÍLOH.....	57

ÚVOD

Téma bakalářské práce je zaměřeno na historický vývoj péče o mentálně postižené, konkrétně v regionu Příbramska. Volba tématu vychází zejména se zájmu o studium historie. Vzhledem k tomu, že pracuji jako učitelka ve škole pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, zajímám se konkrétně o historii této školy, jejím založením a vývojem až do současnosti. Srovnávám vývoj této školy s ostatními školami stejného zaměření ve zvoleném regionu.

Počátky vývoje organizované péče o mentálně postižené u nás lze přibližně konkretizovat historickými mezníky založení prvního ústavu a první školy, kde bylo pečováno o takto postižené jedince. Těmto počátkům předcházelo mnoho podnětů z řad významných osob, které se věnovaly výchově i vzdělávání jedinců, v tehdejší terminologii označovaných jako „slabomyslných“.

Zajímám se o historii vývoje současného oboru psychopedie a o historii péče o postižené ve svém regionu. V práci bych chtěla popsat stručný přehled vývoje ústavní péče a vývoj „pomocných škol“. Dále pak stručný přehled historického vývoje péče o mentálně postižené u nás. Vybrat z děl několika významných autorů základní myšlenky a podněty, které přispěly k rozvoji škol i k rozvoji ústavní péče.

První kapitola obsahuje historický vývoj péče o mentálně postižené v jednotlivých obdobích vývoje lidstva podle společensko-ekonomických formací. Druhá kapitola popisuje vývoj péče o mentálně postižené v Čechách. Ve třetí kapitole následuje pojednání o tom, k jakým změnám došlo po druhé světové válce zejména v systému škol, které vzdělávají žáky s mentálním postižením až do současnosti. Čtvrtá kapitola obsahuje informace o významných osobnostech, které se svými přístupy a odbornými díly významně přispěly ke vzniku organizované péče o mentálně postižené u nás.

Praktická část obsahuje stručný pohled na vývoj škol pro mentálně postižené na Příbramsku. Konkrétně je uveden popis vývoje školy v Příbrami, ve které pracuji.

Chtěla bych zmapovat historii této školy. Existuje několik kronik, ale žádné přehledné a ucelené informace, které by byly sepsány v jednom dokumentu, ve škole nejsou. Souhrn vývoje této školy je uveden v praktické části.

Praktická část dále obsahuje dotazníkové šetření, které proběhlo ve vybraných školách pro mentálně postižené. Cílem bylo zjistit, ve kterém období historického vývoje byly tyto školy zakládány. Zda existují i v současné době, k jakému rozvoji v těchto školách došlo od doby jejich existence.

TEORETICKÁ ČÁST

1. VÝVOJ PÉČE O MENTÁLNĚ POSTIŽENÉ

V každé společnosti existují lidé, kteří jsou nějak odlišní od běžné populace. Mezi ně patří i jedinci, kteří jsou zdravotně postižení. Když budeme pátrat po začátcích péče o postižené v historii lidstva, musíme se spokojit jen s neúplnými zprávami, někdy dokonce jen s náznakem. V práci se zaměřuji na osoby s mentálním postižením. Jak k nim přistupovala společnost, jak o ně pečovala v jednotlivých obdobích historické vývoje je nastíněno v následujících kapitolách.

1.1 Antická společnost

Patrně prvním doloženým konceptem duševní poruchy v literatuře je deprese popsaná v lékařském dokumentu **tzv. Eberova papyru** datovaného do doby kolem roku 1900 před Kristem.

„První preventivní opatření (duševních poruch) známe již z r. 800 před Kr. jako tzv. opatření Lykurgovo, který věděl, že požívání lihovin má neblahý vliv na potomstvo, zejména na jeho duševní vývoj. Zakazoval proto požívatí vína v den sňatku předpokládaje, že v ten den dochází k početí.“ (Zeman, 1939, s. 3)

Antická společnost měla poměrně značně bohatou teorii duševních poruch (melancholie, mánie, delirium...) vykládaných různými školami, přičemž na etiologii poruch převažoval „organický“ náhled. Hippokrates dokazoval, že mentální onemocnění vzniká z poruch mozku, pozdější stoikové i epikurejci si zase všímali vztahů mezi jedincem a společností a poslední velký lékař antiky Galén definoval i symptomatické psychické poruchy. A nejen to, tento Galenos Claudius (200 po Kr.) již dokonce, a to ve funkci osobního lékaře Marka Aurelia a jeho slabomyslného syna, odlišoval slabomyslnost vrozenou od získané.

Nicméně v praktické rovině měla starověká společnost na „péči“ o duševně a jinak postižené jedince poměrně vyhraněný názor, jeho symbolem se stala z historie nechvalně

populární spartská skála, na úpatí které končil krátký život těch postižených, jež otec po narození „nezvedl z prahu svého domu“. A skvělá římská civilizace přejala od starých Řeků v rámci jejich kulturního odkazu i tuto tradici (s tím rozdílem, že skály Tajgetu byly nahrazeny řekou Tiber).

„My usmrcujeme mrzáky a topíme ty děti, které přicházejí na svět neduživé a znetvořené. Nejednáme tak z hněvu a zlosti, ale řídíme se zásadami rozumu – oddělit tak špatné od dobrého“ Kysučan (1982, s. 23) cituje výrok římského filozofa Seneky.

„Je třeba dodat, že celá starověká civilizace byla „mentálně nastavena“ tak, že problematickým byl vnímán až jedinec s hlubším stupněm mentální retardace, jež se kombinuje většinou se somatickým, popř. i smyslovým postižením. Lapidárně řečeno, jedinec s lehkou mentální retardací naší civilizace by ve starých civilizacích egejské oblasti nebyl „mentálně retardovaný“.“ (Černoušek In : Valenta ,Muller ,2003)

1. 2 Středověk

Středověk zaujal k duševně postiženým jedincům ambivalentní postoj. Na jedné straně byli „blázni a šílenci“ považováni za šťastlivě vyvolené, na něž shlédl bůh, na straně druhé byli považováni za „zplodence ďáblovy“.

Raný středověk nenavázal na vědění antických myslitelů a koncept duševní poruchy jakožto nemoci vůbec neuznával. Nicméně již od raného středověku vznikají klášterní hospitály jakožto útulky pro staré, nemohoucí i duševně nemocné osoby (r. 520 v Lyonu, o něco později v Kolíně nad Rýnem, v Paříži, v Římě i jinde), kde o postižené pečoval mnich s jistou medicínskou přípravou, v Byzancii (Cařihrad, Jeruzalém) vznikají podobná zařízení (leč) světské povahy dokonce již o století dříve (Vencovský In: Valenta, Muller, 2003). Ve středověku také zaznamenáváme vznik prvních azylových zařízení pro kretény (při špitálech v Churu a Sitten ve Švýcarsku a v arménském klášteře ve Štýrsku – r. 1074). Přesto byly duševní poruchy ve středověku chápány více jako posedlost zlým duchem a je velmi pravděpodobné, že mnoho osob upálených pro čarodějnictví by dneska neslo diagnózu mentální retardace (Kysučan In: Valenta , Muller, 2003).

1.3 Renaissance

Renaissance přinesla první klasifikaci duševních poruch. Klasifikaci, v níž jsou poruchy intelektu odděleny od ostatních duševních poruch (sebeprožívání, poruch emocionálních). Stalo se tak v díle basilejského lékaře **Felixe Plattera** (+1614) nazvaném Pojednání o nemocech ducha. Platter zde vede jasnou hranici mezi poruchami vědomí, psychózami v dnešním slova smyslu a mentální retardací nazvanou Imbecilita mentis.

Ovšem renaissance je – a to především z našeho pohledu – spojená se jménem jednoho z největších humanistů – **J.A. Komenského** (+1670), který ve svých dílech (mimo jiné) hájil nutnost vzdělávat všechny děti bez ohledu na typ a stupeň jejich postižení.

„ ... od učení moudrosti a vzdělání ducha nesmí být nikdo vyjímán, neřku-li vzdalován...Není tedy nikoho, komu by moudrost nebyla potřebná, i když jeden je postaven na vyšší stupeň než druhý, nikdo nesmí být zanedbáván zcela... “ (J.A.Komenský – Pampaedie aneb Vševýchova In: Zeman, 1939)

Ve své Didaktice velké se Komenský zabývá jakousi první speciálně pedagogickou klasifikací žáků z hlediska jejich typologie. Z šesti skupin Komenského systému je pro nás zajímavá skupina čtvrtá a pátá, u nichž dává autor popis a metodické pokyny, jak postupovat. Řečeno dnešní terminologií, čtvrtá skupina obsahovala kategorii žáků s lehkou mentální retardací, u nichž je třeba postupovat s výukou pomalu, názorně, silně motivačně, s redukcí učiva a individuálním speciálně pedagogickým přístupem.

Do páté skupiny zařadil „učitel národů“ žáky s hlubším stupněm mentální retardace, u nichž je vzdělávání velmi obtížné, a to zvláště v případě, kdy se postižení kombinuje s poruchou chování.

Komenský aplikoval na edukaci žáků s mentálním postižením pedagogické principy, které jsou funkční i v dnešní době (hlavně princip individuálního přístupu, přiměřenosti, názornosti a konkrétnosti) a tím, že do středu zájmu učitele nepostavil učivo, nýbrž žáka, předběhl o čtvrt tisíciletí vývoj pedagogického myšlení a přiblížil se tak pedocentrickým pozicím reformních pedagogů dvacátého století.

„O vyučování mále nadaných dětí platí pravidlo: Učitel se má přizpůsobit žákům a podporovati jeho chápavost všemi prostředky, jak jen může. To se děje když pomalého žáka nezavalí látkou, málo bystrého podnítí mnoha konkrétními příklady, nepozorného znenáhla povzbudí k nové pozornosti...

Míra vyučování se musí řídit tedy ne tím, kdo vyučuje, nýbrž tím, kdo se učí. Vlastní podstatou a hynou pákou vzdělávání jest přizpůsobení učiva žákovu nadání.“ (J.A. Komenský – Didaktika analytická In: Zeman,1939)

1. 4 Období velké francouzské revoluce

S příchodem nového modelu společnosti a moderního chápání lidských práv přichází i změny v přístupu k duševně postiženým (nyní) občanům spojené se jménem zakladatele moderní psychiatrie **Filipa Pinela** (+1826) – muže, který sejmul duševně postiženým jejich okovy, a to jak obrazně, tak i fakticky.

„Pinel nastupuje jaké lékař do špitálu v Bicetre, kde se v ponurých zdech nevábné instituce setkává s šílenci, vyobcovanými na okraj lidské existence. V malých, špinavých, nevytopených podzemních kobkách se tísní celé pandemonium. Lidské trosky jsou přikovány ke zdem či znehybněny ve speciálních systémech lan, kazajkách bedněních, jídlo se jim podává do žlabu“ (Černoušek In: Valenta, Muller, 2003).

Pinel před Konventem s jistými problémy docílí toho, že jsou nejprve v Bicetre a později v Salpetriere i dalších špitálech-věznicích sejmuty duševně postiženým okovy, kazajky a dozorcům odejmuty biče. Represi pozvolna nahrazuje léčbou založenou na morální akci, jejíž součástí bylo v rámci „přirozených léků“ také to, co bychom dneska nazvali ergoterapií (popř. gerdenterapií).

Ovšem Filip Pinel nebyl jenom „revolucionářem praxe“, ale zabýval se také teorií.

Pinel se na idiocii (tj. slabomyslnost) díval jako na afektivní a rozumovou retardaci, a to vrozenou či získanou, přičemž rozlišoval čtyři stupně:

- stav blízký zvířeti

- stav, kdy jsou některé pojmy a potřeby zachovány
- hloupost, tj. stav, kdy je na nižší úrovni zachována řeč a rozum
- imbecilita – stav s postupným úbytkem rozumových schopností

Nejslavnějším Pinelovým žákem a pokračovatelem se stal **Jean Etienne-Dominik Esquirol** (+1840), který jako první vymezil idiotii jak stav (nikoliv tedy nemoc) charakterizovaný vrozeným a trvalým nedostatkem rozumových schopností a pod pojmem imbecilita chápal lehčí formu slabomyslnosti, pro nejmírnější formu postižení stanovil pojem rozumové opoždění.

Lékaře **Eduarda Sequina** (+1880) můžeme považovat za jakéhosi „otce zakladatele“ psychopédie a systematické péče o slabomyslné v Evropě i ve Spojených státech, kam z politických důvodů emigroval. Ve svém teoretickém díle vyrůstajícím z každodenní praxe (např. Pojednání o morálce, hygieně a výchově idiotů a ostatních postižených dětí, Idiotie a její léčení fyziologickou metodou) rozpracovává systém výchovy slabomyslných jedinců postavený na tzv. Sequinově triádě:

- 1/ Výchova činnosti (rozvoj motoriky, analyzátorů, senzomotoriky)
- 2/ Výchova myšlení (výuka trivia, utváření představ o světě a společnosti)
- 3/ Výchova vůle (schopnost ovládnout své instinkty).

Přestože propagoval mechanistický model výchovy (výchova činnosti předchází výchově myšlení a ta výchově vůle), stal se jeho systém vzorem a inspirací pro řadu následovníků. Kromě výchovy mentálně postižených jedinců se Sequin věnoval také jejich diagnostice. Dodnes využíváme tzv. Sequinovu destičku (někdy též Goddardovu) pro diagnostikování úrovně praktického (manipulačního) myšlení – destičku do jejíhož reliéfu se vzkládají příslušné geometrické tvary.

„Další vývoj péče o jedince s mentálním postižením je spojen často se jméno reformních pedagogů či jejich předchůdců, dokonce lze říci, že alternativní pedagogika vyrostla na díle těchto „speciálních pedagogů“. Tak namátkou: Globalista MUDr. Ovid Decroly inicioval v Belgii vznik diagnostických tříd pro slabomyslné žáky a vypracoval pro ně systém senzomotorických cvičení.. Dále založil r. 1901 ústav pro slaboduché

v Bruselu. Obohacen zkušenostmi z výchovy dětí abnormálních, založil r. 1907 soukromou školu pro děti normální...“(Zeman, 1936, s.38).

Marie Montessori pracovala s mentálně postiženými žáky v orthofrenické škole a poznatky využila pro koncipování předškolní výchovy dětí.

Daltonský plán **Heleny Parhurstové** vznikl původně pro potřeby newyorské školy pro „mrzáčky“.

Autor Jenského plánu **Peter Peterson** prosazoval inkluzi postižených žáků půl století předtím, než se stala aktuálním úkolem pedagogického systému vyspělých států.

Teoretik waldorfské pedagogiky Rudolf Steiner je jedním ze zakladatelů léčebné pedagogiky a ostatně celosvětové camphillské hnutí vyrostlé ze Steinerova odkazu je určeno především klientům s mentální retardací těžkého stupně.

2 VÝVOJ PÉČE O MENTÁLNĚ POSTIŽENÉ V ČR

Budeme-li sledovat vývoj péče o mentálně postižené u nás, je třeba se zaměřit na dvě oblasti, na ústavní péči a na školství. Až do 19. století přetrvával názor, že duševní choroby jsou trestem božím. Docházelo k vyčleňování takových lidí ze společnosti.

2.1 Vývoj ústavní péče

Počátek organizované ústavní péče o mentálně postižené v Čechách lze datovat do roku 1871 založením prvního ústavu v Praze. Původní název „Ústavu idiotů v Praze“ byl „Hephata“. Zřizovatelem tohoto ústavu byl Spolek paní svaté Anny a prvním ředitelem se stal lékař a pedagog Karel Slavoj Amerlig (1807-1884).

Ústav byl otevřen 17. 7. 1871 v Praze na Novém Městě v Kateřinské ulici a měl pouze 6 svěřenců. V roce 1898 byl přejmenován na „Ernestinum“ podle jména jedné ze zakladatelek Spolku paní svaté Anny.

Na rozvoj péče o slabomyslné v prvním Ústavu pro idioty v Praze měl nezastupitelný podíl Karel Slavoj Amerling. Byl to lékař, přírodovědec, filosof, pedagog, zakladatel Budče a Fysiokratické společnosti. O významu Amerlinga je podrobněji pojednáno v samostatné kapitole. Jako ředitel učitelského ústavu v Praze od r. 1848 propagoval zásady Komenského, zvláště zásadu názornosti a výchovu ručních prací: vydával pomůcky vyučování přírodopisu a zabýval se návrhem na novou organizaci školství. Jeho Budeč byla předchůdcem lidových univerzit. Vše, co dokázal, mu zajišťuje trvalé jméno v dějinách české pedagogiky. Konec svého života zasvětil péči o slabomyslné.

Dne 1. listopadu 1872 se ústav přestěhoval do Šternberského paláce na Hradčanech. V této době měl již 13 chovanců. Po Amerlingově smrti 2. listopadu 1884 se ujala řízení ústavu jeho žena Františka Svata Amerlingová, která pokračovala velmi úspěšně v započaté práci svého muže. Zemřela 5. října 1887. Od 15. listopadu 1887 do 31. prosince 1901 byl ředitelem ústavu Čeněk Amerling, synovec Karla Slavoje Amerlinga.

Nebyl to člověk obeznámený s prací v tomto oboru a tak za jeho vedení došlo k velkému celkovému úpadku ústavu. Ernestinum tak po smrti manželů Amerlingových chátralo, staré výchovné metody již nestačily tehdejšími trendům a tak ústav v podvědomí veřejnosti ztrácel na svém významu. Tradice péče v ústavu se dostala opět na výbornou odbornou úroveň až příchodem Karla Herforta.

Na rozvoj ústavní péče měly vliv další osobnosti. Například odborné poznatky o slabomyslných, publikoval gymnasiální profesor v Brně Jan Kapras (1847-1931). Napsal: „Stručný nástin duševních vad dětských“ z roku 1899, „Ze života pláňat a zákrsků lidských“ a „Zkušební duševěda“ z roku 1884. Tím uznává, že nauka o abnormálních jevech v lidském těle je nezbytným doplňkem pedagogiky. Dětské vady definuje jako vybočení z normálního života a dělí je: ve vady rozumu, tj. vady smyslové, představové, vady mysli, vady sebevědomí. K jednotlivým vadám uvádí příklady, které sám pozoroval nebo o kterých četl a snaží se vyložit jejich příčiny. Současně s Kaprasovými spisy se objevují díla Kuffnera, Heverocha a Čády.

MUDr. Karel Kuffner (*1858), prof. psychiatrie na Karlově universitě, vydal pro lékaře učebnici psychiatrie (1897), „Z teorie o pozornosti“ z roku 1891, „O sebevědomí a jeho vadách“ z roku 1892, „O citu společenském a jeho chorobách“ z roku 1899, „Hranice slabomyslnosti v theorii i Praksi“ z roku 1909 a „Význam schizoformit“ z roku 1962.

MUDr. Antonín Heveroch (1869-1927), psychiatr, ředitel zemského ústavu pro choromyslné v Praze, první ředitel Valentina, ústavu to pro epileptiky v Libni. Po smrti Františka Čády se stal předsedou stálého výboru sjezdového pro péči o slabomyslné (1918 až 1920). V redakci „Paedologických rozhledů“ řídil rubriku pedopatologickou. Zúčastnil se téměř všech učitelských sjezdů, na kterých přednesl odborné příspěvky. Vydal spis „O podivínech a lidech nápadných“ (1901), „Odchyly duševní u mládeže školní“ (1903), „Diagnostika chorob duševních“ (1904), „Delirium epileptické“ (1926), a četné jiné práce psychiatrické.

Přehled založení některých ústavů v Čechách a na Moravě:

Čechy

- První a nejstarší ústav v Čechách – Ernestinum, založený r. 1871 spolkem paní sv. Anny a vedený MUDr. K. S. Amerlingem
- V roce 1910 otevřela Česká zemská komise pro ochranu mládeže chlapeckou výchovnu v Hradci Králové
- V roce 1913 zřídil Fursorgverein für Schwachsinnige ústav pro židovskou mládež v Hloubětíně u Prahy
- V roce 1923 se proměnil ústav choromyslných v Opařanech v ústav pro slabomyslné děti
- V roce 1926 byl v Plzni zřízen pro absolventy pomocných škol a slaboduché „škole odrostlé“ zahradnickou kolonii, později roku 1937 postavena nová budova, nazvána Kostincovým ústavem.
- V roce 1927 byl zřízen ústav pro nejtěžší případy slabomyslnosti dětské v Slatiňanech
- V roce 1932 město Praha vybudovalo v Krči nejrozsáhlejší sociální zařízení

Morava

- V roce 1905 zřídila Johana Donnebaumová v Ivanovicích u Tišnova menší ústav, který pak přeložila do Lomnice.
- V roce 1913 byl otevřen kongregací sester Dominikánek ústav v Střelicích pro chlapce.
- V roce 1918 zřídila táž kongregace druhý ústav v Klímkovicích pro dívky.
- V roce 1919 řád sester Boží lásky otevřel „Marianum“ v Opavě ústav pro slabomyslnou mládež od 3 do 18 ti let.

- V roce 1920 řád Neposkvrněné početí Panny Marie rozšířil výchovný ústav v Šternberku o oddělení pro slabomyslnou mládež od 5. do 24. roku.
- V roce 1923 ústav v Kelči u Hranic, k němuž náleží hospodářství ve výměře 120 měřic a zahrada a umisťuje tu mládež obojího pohlaví.
- V roce 1925 Družina Cyrilometodějská postavila opět péčí S. Cecílie Nesvadbové dívčí vychovatelnou v Brně na Lechově.
- V roce 1924 založila kongregace sester Dominikánek ústav pro chlapce ve Vicoměřicích.
- V roce 1927 kongregace sester Sv. Hedviky otevřela ústav pro nevzdělavatelné dívky v Ryšavě u Znojma.

V tomto přehledu je uvedeno 16 zařízení – ústavů pro osoby slabomyslné, které byly založeny v první polovině minulého století. Vývoj ústavní péče byl často z podnětu náboženských spolků, ale i soukromých osob. Například profesor Masarykovy university v Brně MUDr. František Hamza (1868-1930) v „Úvahách o soc. péči zdravotní“ z roku 1921 jedná o sociálních zdrojích choroboplodných, o slabomyslných, tuberkulosních aj. Roku 1900 založil v Košumberku u Luže ústav pro skrofulosní a v Brně ústav sociálně lékařský.

2. 2 Vývoj pomocných škol

Trvalo poměrně dlouho, než se společnost začala zajímat o vzdělávání osob s mentálním postižením a než se došlo k poznání, že mentálně postižené děti je nutné vzdělávat, ale jiným způsobem, než děti normální.

Už Jan Amos Komenský (1592 – 1670), stanovil pedagogické zásady, které platí dodnes. Prosazoval zásadu, že jsou v každém člověku jisté možnosti, které by se měly podchytit a rozvíjet. Jak už bylo uvedeno výše, Komenský rozeznával šest stupňů nadání, k nimž má pedagogika mít zřetel. (Komenský In: Zeman, 1939, str. 4)

- 1) děti vtipné, chtivé, povolné,
- 2) děti vtipné, povolné, váhavé,
- 3) děti vtipné, ale svémyslné,
- 4) děti povolné, chtivé, ale tupé,
- 5) děti hloupé a nechtivé,
- 6) děti hloupé a vzpurné.

Pro vlastní rozvoj škol a přístupů k dětem a žákům slabomyslným mělo vliv vydání prvních školských zákonů. První školský zákon tzv. „Tereziánský“ – všeobecný školní řád - byl vydán v roce 1774 zásluhou Ignáce Felbigera.

Ignác Felbiger (1724 – 1788) byl reformátor rakouského školství Marie Terezie, rozlišoval různá nadání a uvažoval, jaké je třeba trpělivosti, když někteří žáci věc pochopí, jiní pozdě nebo vůbec nechápou. A jako Komenský, tak i Felbiger radí, aby nenadaní žáci nebyli z vyučování vyloučeni, ale naopak. Varuje také učitele trestat dítě pro malé nadání.

Péče o děti slabomyslné ovlivnilo i vydání zákona v roce 1863 – Zákon o domovském právu, který znamenal první legislativní úpravu v péči „o úchylné“, kteří mají nárok na sociální pomoc. Povinnost péče o tyto osoby musela převzít obec.

Významným mezníkem ve vývoji škol bylo založení první pomocné školy. Snahou poskytnout i dětem slabomyslným, ale k praktickému životu poměrně schopným, výchovu a vzdělávání odpovídající jejich duševním schopnostem se u nás projevil již koncem 19. století.

Na podnět profesora Jana Šauera z Augenburku otevřelo Město Praha v roce 1896 první pomocnou třídu při škole u svatého Jakuba na Starém Městě. První učitelem v této třídě byl Josef Kliment.

V roce 1907 byly již dány stávajícím ministerstvem školství a národní osvěty zvláštní podrobné pokyny pro výchovu a vyučování dětí duševně úchylných, ale vzdělání schopných. Tento výnos navazoval na říšský zákon z roku 1869, na školní novelu z roku 1883 a zemský zákon z roku 1890. Těmito kroky začal slibný vývoj pomocných škol, ale

teprve zákon pro pomocné školy ze dne 24. 5. 1929, číslo 86 postavil naše pomocné školství na pevný právní základ.

„ Od této doby jeví se pravidelný vzrůst nového školského útvaru stále mocněji. To je důkazem toho, že jde o věc dobrou, veřejnosti prospěšnou, školstvím obecným uznávanou a vyžadovanou. Je to škola doby – škola praktická, směru převážně výchovného, snažící se uschopnit i ty nejslabší k samostatnému produktivnímu životu a vychovávat mládež úchylnou v řádné členy lidské společnosti.“ (Pokorný, r. 1941, s. 5)

V roce 1898 – je založen Svaz učitelstva pomocných škol. V roce 1903 byla založena druhá pomocná třída v Praze v Libni.

Od roku 1908 do roku 1920 vydala Zemská školní rada učební plán pro třídy v Kladně, Hradci Králové, Brně a v Olomouci.

V roce 1928 vydává ministerstvo školství a národní osvěty směrnice pro vyučování v pomocných školách. Zajímavé je, že tyto směrnice vstoupily v platnost ještě před oficiálním schválením zákona „O pomocných školách“.

2. 3 Další vývojové etapy a mezníky

V tomto období existovaly zákony a nařízení, které se stanovily systémem péče o jakkoliv znevýhodněné děti a mládež. Např. Občanský zákoník jedná o nemanželských dětech, zákon z r. 1918 č. 91 upravuje dětskou práci výdělečnou, zákon z r. 1920 č. 256 stanoví ochranu dětí v cizí péči, zákon z r. 1928 č. 56 týká se dětí adoptovaných, zákon z r. 1933 č. 126 je opatřením na ochranu mládeže proti škodlivému tisku. Všude v těchto zákonech jde také o mládež slaboduchou. O vyučování dětí slaboduchých je zvláštní školský zákon z r. 1929, č. 86. (Zeman, r. 1939, s. 24)

Význam v péči o osoby slabomyslné mělo rovněž založení Pedologického ústavu. V roce 1918 po úmrtí Františka Čády byl Pedologický ústav nazván „Ústav pro výzkum dítěte a dorůstající mládeže“. Pedologický ústav města Prahy byl založen r. 1910: podnět k němu dal ředitel měšťanské školy a redaktor Besedy učitelské, Jan Dolenský. Tato

myšlenka zaujala i prof. J. Matiegka a prof. F. Čádu. V pedologickém ústavu se vyšetřovaly děti somatologicky, psychologicky, psychiatricky a pedagogicky, pořizovala se anamnéza, zjišťovaly se sociální poměry aj. Úkolem ústavu bylo získané informace zpracovávat vědecky, podávat zprávy rodičům, školám, soudu a posílat klienta k odborným lékařům.

Druhý pedologický ústav byl založen při Zemském ústředí péče o mládež v Praze v roce 1936. V Budějovicích vznikl na krátký čas pedologický ústav při sociálním ústavu pro děti duševně úchylné.

Významné poznatky přinášely i sjezdy pro výzkum dítěte. První se konal r. 1922 v Brně, předsedal mu MUDr. Edvard Babák (1873-1926), profesor fyziologie a biologie na Masarykově universitě v Brně, autor objemného díla „Tělověda“. Jeho „Biologie dítěte“ se stala hledanou prací mezi učiteli, jako základní pramen ke studiu pedologie. Druhý sjezd se konal r. 1924 opět v Brně, třetí r. 1927 v Praze, čtvrtý v Bratislavě r. 1930, pátý v Brně r. 1933. Pražský a Bratislavský sjezd vedený J. Zemanem byl významný tím, že se věnoval pedopathologii.

2. 3. 1 Sjezdy pro péči o slabomyslné a školství pomocné

Tyto sjezdy se konaly počátkem 20. Století. Hlavním organizátorem byl profesor František Čáda. Jméno profesora Františka Čády je spojeno tedy především s uspořádáním tří sjezdů pro péči o slabomyslné a školství pomocné. Sjezdy se dnes označují v historické literatuře jako Čádovy sjezdy. Zabývaly se oblastmi, které se týkaly výhradně slabomyslnosti a pomocného školství.

Dr. František Čáda (1865-1918) byl univerzitní profesor, otec české pedopsychologie. Byl členem Zemské komise pro ochranu mládeže, kde založil s ředitelem Františkem Bílým časopis „Ochrana mládeže“. Poukazoval na nedokonalou klasifikaci slabomyslnosti, hodnotil význam psychologické a psychiatrické péče.

První sjezd se konal roku 1909 v Praze. Jeho heslem bylo „Zakládejte řádné ústavy pro slabomyslné a dobré pomocné školy“. Zúčastnilo se ho 550 delegátů, obsahoval 28 přednášek. Sjezd měl velký úspěch, součástí byla výstava prací pomocných škol a ústavů pro slabomyslné.

Druhý sjezd byl uspořádán roku 1911 v Brně. Zde Čáda přednesl svou přednášku s názvem Moderní péče o slabomyslné a důležitost našich sjezdů, ve které nastínil základní požadavky na péči o slabomyslné.

- Význam socializace (vyžadoval, aby si společnost vzala jedince pod svůj patronát, aby stát zřizoval školy a povinnou docházku pro slabomyslné).
- Důležitost a oprávněnost péče o postižené.
- Význam péče poškození a podstavní.
- Nutnost prevence a profilace (předcházet postižení, práce s rodiči).

Sjezd řešil zejména problematiku pomocných škol a ústavů na Moravě a nastínil možnost rozvoje pomocných škol v tomto regionu.

Třetí sjezd byl uspořádán roku 1913 ve Slezské Ostravě. Na sjezdu byla řešena otázka profesní přípravy slabomyslných. Odborné příspěvky na sjezdu byly mimo jiné zaměřeny i na zlepšení života mentálně postižených a na rozvoj péče v oblasti pedagogiky, medicíny, práva a sociálního postavení.

Význam sjezdů. Sjezdy zásadním způsobem ovlivnily vývoj oboru, zdůraznily nutnost těsné spolupráce učitelů, lékařů, rodičů. Dokumentovaly pozitivní výsledky výchovné práce pomocných škol, měly velký propagační význam a přispěly k seznámení veřejnosti s důležitostí budování pomocného školství u nás.

Výzkum mentálně postižených začal zajímat více lidí. Mezi ně patřil prof. PhDr. Mihajlo Rostohar z Brna, který zkoumal v pomocných školách vývoj představy a zjistil, že stupeň představivosti dítěte pomocné školy se nápadně shoduje s vývojovým stupněm, na němž se nalézá dítě předškolního věku. To znamená tedy opoždění nejméně o 3 roky. Konstatoval, že pro takové dítě není vhodná obecná škola, a že dítě z pomocné školy nemá být přerazováno zpět do školy obecné.

Díky Čádovým sjezdům začaly vznikat nové pomocné třídy a přibývalo ústavů.

3 Péče o mentálně postižené po roce 1945 do současnosti

Světová válka znamenala zásah do dalšího vývoje pomocného školství, zabrzдила i vydávání odborných publikací nejen u nás, ale v celé Evropě. Po nucené přestávce nastala v naší zemi nová epocha pomocného školství. Stálý výbor Čádových sjezdů se změnil v Zemský spolek pro péči o slabomyslné a později v celostátní Spolek pro péči o slabomyslné v Čechách.

Po roce 1945 došlo k rozvoji celého vzdělávacího systému osob s mentálním postižením. Vznikl zákon o jednotném školství 95/48, který zřizoval školy pro děti s tělesným postižením, s vadami smyslovými a vadami řeči a také pro děti duševně a mravně vadné. To v dnešní terminologii znamená děti s mentálním postižením a děti s etopedickými problémy. Dále se také týkal dětí dlouhodobě nemocných a léčebných ústavů a ozdravoven. Další, co tento zákon přinesl, byl termín „školy pro mládež vyžadující zvláštní péči“ a místo dříve používaného označení „pomocná škola“ nový název „zvláštní škola“. Tento zákon ale vylučoval z účasti na výchově a vzdělání těchto dětí soukromé subjekty a církevní organizace. K jejich návratu do této oblasti došlo až po roce 1989. Vznikají například stacionáře a různá občanská sdružení.

Školský zákon z roku 1953, 31/53 Sb. rozšiřuje možnosti vzdělávání žáků s mentálním postižením. Vznikají zvláštní učňovské školy, které mají za úkol připravit žáky na budoucí povolání.

Zákon z roku 1960, 188/60 Sb., umožňuje zřizovat pro děti s mentálním postižením speciální mateřské školy. V oblasti předškolní institucionální péče o mentálně postižené děti jsme patřili mezi modelové země, stejně jako v péči o dyslektiky. (Valenta, Muller, 2003, s. 33). Například v USA takový systém zavedli až v devadesátých letech minulého století. V tomto období se zvedl počet škol a tím i počet žáků. Do učebního plánu zvláštních škol byla nově zařazena individuální logopedická péče. Zákonem z roku 1960 bylo umožněno zřizovat:

- zvláštní mateřské školy
- zvláštní školy

- zvláštní učňovské školy

- pomocné školy

Pomocné školy byly podle tohoto zákona krajské internátní školy. Měly především diagnostický význam. Žáci navštěvovali tyto školy pouze dva roky, nejpozději do devíti let žáka. V této době mělo být diagnostikováno, zda se může žák nadále vzdělávat ve zvláštní škole, nebo zda bude osvobozen od povinné školní docházky.

Zákon č. 63/ 1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol

Povinná školní docházka je osmiletá. Pro děti a žáky s mentálním postižením se zřizují: zvláštní mateřské školy, zvláštní školy, zvláštní učňovské školy a nově pomocné školy s povinnou osmiletou školní docházkou.

Zákon č. 29 /1984Sb., o soustavě základních a středních škol a zákon 171/1990 Sb., prodlužuje povinnou školní docházku na devět let. Pro žáky s mentálním postižením lze zřizovat shodné typy škol jako stanovil zákon z roku 1978.

Další významné změny přinesl nový školský zákon č. 561/2004 Sb., který vstoupil v platnost od 1. 1. 2005. Podle tohoto zákona došlo ke změnám zejména ve vzdělávání žáků s mentálním postižením. Byly upraveny názvy škol: zvláštní mateřská škola nese název mateřská škola speciální, zvláštní škola se nazývá základní škola praktická, pomocná škola změnila název na základní škola speciální. Střední školy, které samostatně vzdělávají pouze žáky s mentálním postižením, mají upraveny vzdělávací programy typu „E“.

Zákon dále stanovil nově vzdělávací programy. Byly zpracovány Rámcové vzdělávací programy pro základní vzdělávání, podle kterých je povinna každá škola zpracovávat svoje „Školní vzdělávací programy“.

Do současné doby prošel tento zákon mnoha novelizacemi, z nichž poslední je z května 2015 – zákon 82/2015 Sb. Velké změny obsahují paragrafy, které se týkají vzdělávání dětí žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. V § 16 jsou nově vymezena podpůrná opatření. Předpokladem je, že žáci s lehkým mentálním postižením se budou přednostně vzdělávat v základních školách hlavního vzdělávacího proudu s podpůrným

opatření různého stupně. Nově se zavádí tzv. „společné vzdělávání“, inkluze. V současné době připravuje ministerstvo školství prováděcí předpisy k novelizovanému zákonu a není zcela jasné, jak bude vzdělávání žáků s mentálním postižením konkrétně v praxi realizováno.

3.1 Aktuální změny a poznatky ve vývoji péče

Změny, které nastaly po roce 1989, zasáhly i do speciálního školství. Ve vzdělávání mentálně postižených dochází k humanizaci a demokratizaci. Nastupuje éra vzdělávání všech osob a to i takových, které byly dříve označovány jako nevzdělavatelné a byly osvobozovány od povinné školní docházky. Pro žáky s těžkým mentálním postižením a souběžným postižením více vadami je od roku 2003 nově koncipován tzv. Rehabilitační vzdělávací program, který je v současné době postupně nahrazován Rámcovým vzdělávacím programem pro obor vzdělání základní škola speciální, díl II.

Prosazuje se trend integrace mentálně postiženého žáka do běžné základní školy. Mluví se o tzv. inkluzivním vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. Objevuje se také snaha o zlepšení podmínek v oblasti péče o postižené děti. Umožnit rodině postarat se o takové dítě v prostředí domova, aby taková rodina mohla žít normálním společenským životem.

V roce 1969 vzniklo Sdružení pro pomoc mentálně postiženým. Jeho zakladatelkou byla paní Božena Gurtlerová. Toto sdružení vzniklo z iniciativy rodičů mentálně postižených dětí. Spolupracovalo s mnoha odborníky, poskytovalo informace ze světa a zkušenosti rodičů s péčí o takové dítě. Toto sdružení funguje dodnes pod názvem „Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v České republice“.

V období po druhé světové válce se problematice vzdělávání dětí s mentálním postižením věnovala celá řada odborníků. Uvedme například profesory Miloše Sováka, zakladatele české logopedie a Františka Kábeleho, který se tomuto věnoval i po roce 1989 a s ním mnoho dalších. Např. prof. J. Jesenský, prof. M. Vítková, prof. Š. Vašek, doc. J. Kysučan, doc. M. Černá a doc. I. Švarcová.

Vznikají různá občanská sdružení a organizace pomáhající osobám s mentálním postižením. Rozšiřuje se i diagnostická a poradenská péče. Vedle pedagogicko psychologických poraden vznikají SPC, speciálně pedagogická centra, dále jsou zakládány střediska rané péče, která pomáhají rodičům s péčí o postižené dítě hned po jeho narození.

V současné době MŠMT předložilo návrh na zrušení vzdělávacího programu pro žáky s lehkým mentálním postižením. Jedná se o Rámcový vzdělávací program základního vzdělání, přílohy upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením, která by měla být zrušena k 1. 9. 2016. Vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením by mělo přednostně probíhat v běžných základních školách, podle nově upraveného RVP ZV.

4 Významné osobnosti v historii péče o mentálně postižené

První, kdo se u nás pokusil obšírněji naznačit nápravný postup v jednotlivých předmětech, byl Jan Mauer, žák prof. F. Čády.

Jan Mauer

Speciální pedagog a pozdější ředitel Pedagogické knihovny Komenského v Praze, se narodil 1. června roku 1878 v Kamenném Újezdu u Stříbra. Věnoval se zdravotně postiženým dětem a mládeži, jejich výchově a vzdělávání. Přednášel na takzvaných Čádových sjezdech. Kromě příspěvků do odborných časopisů napsal i celou řadu knih. Například „Škola pomocná“, „Duševně úchylná mládež“ nebo „Výchova dětí úchylných“ (1912), „O výchově slabomyslných“ (1913), „Hra dětská a její význam“ (1920), „Jak poznati duševně úchylné děti a kterak je učiti v pomocné škole“ (1927). Dále ještě vydal „Výbor knih pro studium pedologie a výchovy úchylné mládeže“ (1929) Jeho dílem je také „Pedopsychologie a nápravná pedagogika“ Říká, že pedopathologie a nápravná pedagogika, ač se obě zabývají „abnormálními“ dětmi (dříve tento termín nebyl chápán pejorativně), nejsou jedna disciplína. Pedopathologie je teorie, základ, který zjišťuje skutečnosti. Zato nápravná pedagogika je nauka založená na pedopathologii. Je to praxe

podle této nauky. Vzhledem k širokému záběru pedagogických témat je Jan Mauer pokládán za zakladatele české speciální pedagogiky. Zemřel 27. září 1937.

Univerzitní profesor MUDr. Jindřich Matiegka (*1862), zakladatel a redaktor Anthropologie, dlouholetý předseda Kuratoria Pedologického ústavu v Praze vydal obsáhlý výzkumný a srovnávací materiál, který uveřejnil ve spise „Somatologie školní mládeže“ v roce 1927.

Tělesnému vývoji dítěte a zejména slabomyslnému se věnovala MUDr. Ludmila Lukášová, školní lékařka v Praze. Prokázala, že idiotické děti jsou nejzaostalejší nejen duševně, ale i tělesně.

Další, kdo se zabýval nápravnou pedagogikou, byl Bohuš Vacek (1883-1936). V praxi prováděl smyslovou a mentální výchovu zpěvem.

Vlasta Novotná sestavila slabikář pro pomocné školy.

Karel Beneš a Josef Klípa vydali v roce 1937 čítanku pro střední stupeň pomocných škol „Naše čtení“.

V. Kozák hodnotil globální metodu a prvopočáteční čtení.

Jaroslav Doležel vydal pro pomocné školy knihu „Deset“, početnici, v níž jsou představy čísel vyjádřeny jen obrázky, nikoli ciframi.

Josef Zapletal, ředitel Pomocné školy v Brně, přední pracovník v zemské péči o mládež na Moravě zkoušel metody zpěvu a zajímal se o to, jaký mají vliv na psychiku mentálně postiženého dítěte.

Klementa Střítecká, učila v Brně domácí nauky. Vydala spoustu článků o tom, že i slabomyslné dívky lze naučit jak obstarávat domácnost.

F. Příleský se zabýval právními poměry pomocného školství.

Karel Zeman zkoušel nové metody ve vyučování počtů.

PhDr. Otakar Chlup, profesor Masarykovy university v Brně, zakladatel vědecké pedagogiky, která staví na psychologickém základě, poznal, že podprůměrně nadané dítě není vždycky omezeno ve všech svých schopnostech. A nabádal využití individuálních schopností k celkovému rozvoji dítěte. Kromě toho napsal: *Mravní nemoci dětství* (1908), *Paměť* (1918), *O výchově citů* (1916), *O dětské duši* (1921), *Rukověť přirozené mravouky* (1922), *Pedagogika* (1933) a *Středoškolská didaktika* (1935).

Karel Slavoj Amerling

Karel Slavoj Amerling se narodil v Klatovech 18. září 1807, ale vyrůstal v Chudenicích u svých prarodičů. Po dokončení lycea a následně gymnázia začal studovat filosofii ve Vídni. Jelikož byl velmi nadaným žákem, začal navštěvovat i přednášky z přírodních věd a uvažoval o návratu do Prahy. Ještě jako student v roce 1834 se stal asistentem prof. Jana Svatopluka Presla, při správě přírodovědeckého kabinetu na lékařské fakultě. V této době vydával přírodovědné knížky i pro nejmenší a nespočet botanických a zoologických článků. V jedné své knize popsal faunu obývající území České republiky a ve druhé rostlinstvo. Tyto knihy byly zařazeny do školních kabinetů, jako učební pomůcka. Také se zajímal o astronomii a hornictví a kromě jiných míst navštívil i Příbram. V roce 1837 inicioval založení vědecké společnosti, která by vydávala odborné knihy. Společnost dostala název Stálci. V témže roce Jednota pro povzbuzení průmyslu zřizuje odbornou nedělní školu a učitelem chemie a českého jazyka je jmenován K. S. Amerlig. Jeho přednášky byly velmi oblíbené. Přesto velmi toužil splnit si svůj sen a tím bylo dokonalé učiliště, o jaké usiloval už J. A. Komenský. Jeho sen se začal plnit 25. 6. 1842, kdy byl položen základní kámen k Budči, jak jej nazval. Pro tento název se nechal inspirovat Kosmovou kronikou. Podle ní byla Budeč tvrz, kde stávala škola Čechů, Poláků a ostatních slovanských národů. Vedle tříd pro chlapce existovaly i třídy pro dívky. Amerling svoje myšlenky obrací i k ženám. Chce prosadit jejich osamostatnění a rovnocennost s muži. Začal tedy s přednáškami pro dívky. Vedením ženské části Budče se stala Svatava Michalovicová, budoucí Amerlingova manželka. A šel ještě dál. V roce 1844 podal žádost k c. k. zemskému presidiu o povolení universitních přednášek pro

ženy. Postavil tak české ženy na stejnou úroveň jako muže. Bohužel v roce 1849 ale jeho Budeč z finančních důvodů končí.

V tomto období existují jen školy triviální, kde se v českém jazyce vyučovalo čtení, psaní a počty. Všechny vyšší školy vyučují bezvýhradně německy. Tak byl v roce 1848 K. S. Amerling pověřen školskou radou, aby vypracoval studii výuky pro českou hlavní školu. Kromě koncepce výuky a upozornění na to, že nemáme české učebnice a česky mluvící učitele zmiňuje také důležitost mateřských škol, kam by mělo dítě docházet. Navrhuje také založení časopisu pro rodiče, kde by byly různé informace a zmiňována důležitost vzdělání. Také říká, jak by měly být národní školy zařízené. Že by měly mít všude nástěnné obrazy, přírodniny a ukázky výrobků. Součástí školy by měla být zahrada a dílna. Amerling vypracoval schéma škol, druhy škol odstupňované věkem popsal i s učebním plánem. Podobný koncept vytvořil i pro slovenské školství.

Vídeňské ministerstvo vyučování dovolilo učitelům vydávat pedagogický časopis „Posel z Budče“. Tam se psaly články česky, ale záhy v roce 1849 nařídil císař školním úřadům dohled nad pedagogy vyučujícími česky, v roce 1852 přibyly do rozvrhu hodiny německé mluvnice, v roce 1853 přestává Posel z Budče vycházet a v roce 1854 jsou nařízeny hodiny němčiny povinně i pro malé šestileté děti a české učebnice nahrazeny německými. Pro Český jazyk to byla těžká doba. Ale pro K. S. Amerlinga byl nejtěžším rokem rok 1868. Výnosem ministerstva vyučování byl 2. května poslán do penze. Bral to jako velkou křivdu, se kterou se nesmířil a vrátil se ke svému lékařskému povolání.

Začátkem roku 1856 vypracoval stanovy nového spolku založeného prof. Loschnerem. Nesl jméno Fysiokratická společnost. Byl to kroužek nadšených přírodovědců, kteří si vytkli za cíl prohlubovat znalosti v oboru přírodních věd.

Ale už dva roky po svém penzionování se Amerling ujímá řízení ústavu pro slabomyslné děti. K jeho vzniku v roce 1871 soukromou společnost se jménem Spolek paní Sv. Anny inspirovala studie Fysiokratické společnosti týkající se celonárodního průzkumu kvality populace a výskytem idiotismu v Čechách. Tento ústav byl nejen prvním ústavem v Rakousko-Uhersku, ale i v celé Evropě. Ústav nejprve sídlil v Kateřinské ulici na Novém Městě. O rok později se přestěhoval do Šternberského paláce na Hradčanech. Přihlášených dětí bylo 70. Kuratorium doporučilo přijetí 14, ale

z nedostatku financí bylo přijato 6 chlapců. Zaměstnanců měl ústav 7: učitel, ošetřovatel a ošetřovatelka, kuchařka, pomocnice v kuchyni, která byla současně i pradlenou. Amerling se ujal ředitelské funkce bezplatně. Administrativní činnosti obstarávala paní Svatava. Amerling nazýval ústav „Novým světem učení Desfours-Walderone, dostal až po jeho smrti.

Počet chovanců se každým rokem zvyšoval. Už v roce 1874 měl ústav 70 dětí.

Děti se v ústavu rozdělovaly podle stáří, sociálního původu, náboženského vyznání a podle místa původu.

Amerling chtěl také prosadit zakládání venkovských ústavů v přírodě. Navštívil hraběte Černína a ten byl jeho plánům nakloněn. Ale nebylo dost sil toto zorganizovat a tak plán padl. Hrabě Černín alespoň posílal děti k němu do pražského ústavu.

Karel Slavoj Amerling chtěl z těchto dětí vychovat užitečné občany a vrátit je do společnosti. Nesouhlasil s tehdy rozšířeným názorem nechat je celý život zavřené. V hradčanském ústavu se děti učily komunikovat s ostatními lidmi, poznávat předměty potřebné k životu. Naučily se nějakému řemeslu. Děti měly celý den rozplánovaný na několik částí, které zahrnovaly učení a jiné práce, hygienu a pobyt venku. Ve svých metodách nepoužíval tělesné tresty. Prosazoval samostatnost a vytrvalost. Pěstoval v dětech lásku k hudbě a tělesnému cvičení. Zavedl zahradnické, zemědělské a řemeslné práce. Vyučovalo se košíkářství, výroba hraček. Dělaly se různé mapy a lepenkové pomůcky, které proslavily ústav i za hranicemi. Například přišla objednávka až z Norska.

Karel Slavoj Amerling byl člověk cílevědomý, vytrvalý a stále zaměstnaný. S nesmírnou pamětí a vnímavostí. *„Nejučenější muž z Prahy, jehož vzlet unášel posluchače do proudu netušené šíře jeho vědomostí“*. (Hoffmannová r. 1982, s. 163).

Karel Slavoj Amerling zemřel 2. listopadu 1884 ve Šternberském paláci, v ústavu, kterému zasvětil poslední roky svého života. Po pohřbu v chrámu sv. Víta byly jeho ostatky uloženy do hrobu při zdi románské rotundy, která kdysi bývala dominantou přemyslovského sídliště Budeč. Svatava Amerlingová nesla odkaz svého muže až do svojí smrti. Ještě v pokročilém věku dělala tajemnici ústavu a předávala zkušenosti mladším nástupcům.

Karel Herfort

MUDr. Karel Herfort (*1871), universitní profesor, dlouholetý ředitel Pedologického ústavu hlavního města Prahy, předseda Spolku pro péči o slabomyslné v Čechách, předseda Svazu spolků a ústavů pro duševně úchylné, soudní znalec z oboru duševědy, spoluzakladatel našeho prvního odborného časopisu Úchylná mládež.

V roce 1901 se ujal správy Ernestina. První jeho snahou bylo poznat ústavy v cizině a vzít si z nich to nejlepší. Druhou snahou bylo pozorovat a studovat chovance Ernestina a jít ve šlépějích Amerlinga. Herfort dělil slabomyslnost na:

- a) slabomyslnost vrozenou a slabomyslnost vzniklou po 4. roce, zvanou demence
- b) slabomyslnost podle vzdělatelnosti: debil – dítě vzdělání a výchovy schopné, imbecil – dítě výchovy schopné, nikoli však vzdělání, idiot – dítě ani vzdělání, ani výchovy schopné.

Dr. Herfort zavedl v Ernestinu nápravný tělocvik a obstarával škole vhodné pomůcky. Pro učitelé pořádal, přednášky, vydával literární práce české i německé. České jsou shrnuty a vydány pod názvem „Soubor prací univ. prof. Dr. K. Herforta“ (nákladem Spolku pro péči o slabomyslné v Praze 1932). Zavedl zakládání chorobopisů, které sepsoval na základě nejen lékařských, ale i speciálně pedagogických metod. Byl zakladatelem české pedopsychiatrie.

Josef Zeman

Josef Zeman (*1867) byl blízkým spolupracovníkem Karla Herforta. Věnoval se péči o osoby mentálně postižené více jak 60 let. Lze ho právem považovat za zakladatele moderní defektologie (speciálního školství). Zasloužil se zejména o vydání prvního zákona o pomocných školách z roku 1929, který zařadil pomocné školství do školského systému, upravoval řízení těchto škol a zabýval se otázkou povinné školní docházky slabomyslných dětí.

Po vyhlášení samostatné Československé republiky byl povolán na ministerstvo školství a národní osvěty, kde mu byla svěřena agenda speciální péče o úchylné děti.

Poměrně rozsáhlá je Zemanova publikační činnost (Črty z pedopatologie, Pedopatologický slovník, Návrh na úpravu vzdělání a zkoušek učitelů na školách speciálních, Dějiny péče o slabomyslné).

J. Zeman se narodil ve Smiřicích jako syn řemeslníka. Do obecné školy chodil v místě bydliště. Po dvouleté docházce do měšťanské školy v Broumově přešel na jeden rok do reálky v Hradci Králové a odtud do královéhradeckého Učitelského ústavu. Po jeho absolvování nastoupil první učitelské místo do obecné školy v Náchodě (1887). Již v této době se začal, i když jen okrajově, zajímat o problematiku tělesně i sociálně postižených dětí. Ještě více ho lákala historie.

Za své učitelské praxe se setkával s problematikou dětí opuštěných i mentálně nevyzrálých (parciální poruchy, slaboduchost, debilita, imbecilita, idiocie). Přiklonil se ke skupině učitelů, kteří považovali za nezbytné soustavné sebevzdělávání. Jeho přičiněním organizuje náhodská univerzita přednášky pro učitele. Zajímaly ho otázky hygieny vyučování i otázky pedopatologické. Zúčastnil se všech „Čádových“ sjezdů. Po první světové válce byl povolán na Ministerstvo školství, kde se stal prvním inspektorem speciálních škol a ústavů.

Miloš Sovák

MUDr. et PhDr. Miloš Sovák se narodil 15. dubna 1905 v Bechyni. Po gymnáziu vystudoval lékařskou fakultu a pak také filozofickou fakultu na Karlově univerzitě v Praze. Po studiích nastoupil k přednímu pražskému foniatrovi docentu Seemanovi jako jeho asistent. Věnoval se poruchám plynulosti řeči, zejména koktavosti. Miloš Sovák se velmi dobře orientoval v oblasti neurofyzologie a foniatrie. Začal proto zkoumat souvislosti mezi tvorbou řeči a dominancí mozkových hemisfér. Zabýval se vývojem řeči a vývojem jejích poruch. Ve svých studiích upozorňoval na souvislost mezi levorukostí a vývojem řeči. Poukazuje na rizika vyplývající z přeučování leváctví. V roce 1940 opouští otorinolaryngologickou kliniku a stává se školním lékařem pro foniatrii a otorinolaryngologii. Vyšetřuje školní mládež a tím začíná jeho dráha v oboru logopedie. Navštěvuje například ústav pro hluchoněmé na Smíchově a spoluzakládá školy pro vadně

mluvící a nedoslýchavé. V roce 1946 se podílí na založení Logopedického ústavu hlavního města Prahy. Začaly vznikat detašované poradny pro vadně mluvící děti, pořádala se školení pro pedagogy. Postupně se tak logopedická péče rozšířila na celé území naší republiky a vznikla tak celostátní síť poradenských služeb pro sluchově postižené. V roce 1950 se stal profesorem Pedagogické fakulty Karlovy univerzity. Propojil práci logopedického ústavu s oborem vyučovaným na fakultě. Takto vzniklý obor se jmenoval pedopatologie, poté defektologie a nakonec se začal používat název speciální pedagogika, který se používá dodnes. Logopedický ústav se stal vědeckým a výukovým pracovištěm pro studenty speciální pedagogiky. Miloš Sovák, právem nazývaný otcem československé logopedie a moderní speciální pedagogiky, zemřel 29. září 1989.

František Kábele

Náš přední speciální pedagog, logoped a somatoped Prof. PaedDr. František Kábele Dr.h.c. se narodil 30. listopadu 1913 v Radčicích. Celý svůj život se věnoval dětem i dospělým s lehkou mozkovou obrnou. Zabýval se poruchou komunikačních schopností, poruchou hybnosti a s tím spojenou oblastí rehabilitace a zvláštní tělesné výchovy. Svou pedagogickou dráhu začal jako učitel obecné školy ve Skutči. V letech 1951 až 1956 byl ředitelem II. Ortopedické kliniky v Praze. Poté nastoupil jako asistent na Pedagogické fakultě University Karlovy, kde pracoval v různých funkcích až do konce života. Od roku 1946 až do roku 1989 působí jako klinický logoped v Logopedickém ústavu v Praze. Po revoluci v listopadu roku 1989 se stává také poradcem ministra školství. V roce 1991 se stal předsedou redakční rady v časopise Speciální pedagogika a zakládá Somatopedickou společnost, která sdružuje pedagogy a další odborné pracovníky z oblasti výchovně vzdělávací a zdravotní péče a snaží se o ucelenou rehabilitaci dětí a dospělých s tělesným postižením. Za svůj život vykonal spoustu zahraničních studijních pobytů, například v Berlíně, Anglii a v bývalé Jugoslávii. Jako logoped se věnoval správné výslovnosti dětí a vydal čtrnáct knížek pro děti. Nejznámější je „Brousek pro tvůj jazýček“, který vyšel již jedenáctkrát. Další velmi významnou knihou je slabikář pro zvláštní školy „Naše čtení“. Za svou práci získal celou řadu ocenění. Stal se mimořádným profesorem na

Karlově univerzitě. František Kábele zemřel 22. listopadu 1998. Rok po jeho smrti byl vyznamenán in memoriam medailí I. stupně za celoživotní tvůrčí pedagogickou činnost a významné výsledky v pedagogické praxi v oblasti somatopedie.

Rudolf Jedlička

Významný český chirurg, rentgenolog a radiolog prof. MUDr. Rudolf Tomáš Jedlička se narodil 20. února 1909 v Lysé nad Labem. Vystudoval české Akademické gymnázium a poté lékařskou fakultu. V roce 1921 byl jmenován přednostou II. chirurgické kliniky Karlovy university. Profesor byl nejen u nás, ale i ve světě známí jako vynikající břišní a kostní chirurg. Stejně důležité byly i jeho humanitní a sociální snahy. V roce 1905 se stal členem Spolku pro zkoumání a potírání zhoubných nádorů v Čechách, kde byli chudí pacienti léčeni bezplatně. Také prosazoval myšlenku, aby tělesně postižené děti byly odborně léčeny a měly možnost učit se samostatnému životu. Roku 1913 se spolupodílel na založení prvního českého ústavu pro tělesně postižené děti u nás. Tento ústav, dodnes fungující a sídlící v Praze, je na jeho počest pojmenován Jedličkův ústav. Profesor MUDr. Rudolf Jedlička zemřel 26. října 1926 v Harrachově.

PRAKTICKÁ ČÁST

5. SLEDOVÁNÍ HISTORICKÉHO VÝVOJE ŠKOL NA PŘÍBRAMSKU

5. 1 Cíl průzkumu

V teoretické části je pojednáváno o historickém vývoji péče o osoby s mentálním postižením. Z teoretické části vychází vlastní cíl průzkumu, který je zaměřen na sledování historického vývoje vybraných škol na Příbramsku. Konkrétně na zjištění, ve kterém historickém období byly jednotlivé školy založeny. Zda vydáním zákona z roku 1929 docházelo především k rozvoji pomocných škol v tomto regionu.

Rámcově je cílem průzkumu zjistit:

- kdy byla škola založena
- kdo byl v době založení jejím zřizovatelem
- kolik žáků měla škola v době svého založení
- zda došlo k nárůstu žáků školy od doby jejího založení
- jaká je perspektiva existence školy v současnosti

5. 2 Pracovní hypotézy

Z výše formulovaných cílů průzkumné části práce byly stanoveny pracovní hypotézy, které směřují k celkovému zjištění cíle práce.

1. Všechny školy průzkumného souboru byly založeny po roce 1929.

2. Ve všech školách průzkumného souboru, ve kterých se vzdělávají žáci s lehkým mentálním postižením, dochází ke snižování počtu žáků.
3. V důsledku zavedení novely školského zákona 82/2015 Sb., do praxe, budou některé školy průzkumného souboru zrušeny.

5.3 Metodologie průzkumu

Pro ověřování stanoveného průzkumného cíle a pracovních hypotéz byla použita metoda dotazníkového šetření, doplněna neformálním rozhovorem.

Dotazník obsahoval pouze 4 základní otázky, které by měly být podkladem pro ověření stanovených hypotéz.

1. Ve kterém roce byla Vaše škola založena?
2. Kolik žáků měla škola při svém vzniku?
3. Kdo byl zřizovatelem školy?
4. Kolik žáků má Vaše škola v současné době?

5.4 Charakteristika průzkumného vzorku respondentů

Původním cílem průzkumné části práce bylo zjistit údaje výše uvedeného dotazníku ve školách Příbramska. Z přehledu všech škol okresu Příbram jsem zjistila, že škol pro žáky s mentálním postižením se v tomto regionu nachází pouze 5.

Jedná se o tyto školy:

- 1. Odborné učiliště, Mateřská škola, Základní škola a Praktická škola Příbram,**

Pod Šachtami 335, Příbram 4

Zajišťuje speciální pedagogickou činnost pro děti a mládež s mentálním a kombinovaným postižením. A pedagogickou činnost pro děti pobývající v léčebně Bukovany. Tato škola je svým rozsahem naprosto ojedinělá v celé republice. Člení se na střední školu, základní a mateřskou školu. Součástí školy je i školské poradenské zařízení – Speciálně pedagogické centrum.

2. Základní škola Rožmitál pod Třemšínem, Komenského 543, Rožmitál

Speciální základní škola Rožmitál p.Tř. je škola samostatně zřízená pro výchovu a vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Z hlediska školského zákona je v síti škol zařazena jako základní škola, která se specializuje na výchovu a vzdělávání dětí s mentálním postižením, poruchami učení a poruchami chování. Ve škole se dlouhodobě úspěšně pracuje i s dětmi s poruchami autistického spektra.

3. Základní škola praktická Dobříš, Lidická 384, Dobříš

Poskytuje základní vzdělání žákům s lehkým mentálním postižením, žákům se středně těžkým a těžkým mentálním postižením a žákům se souběžným postižením více vadami.

4. Základní škola Sedlčany 1090, Sedlčany

Vzdělává děti s lehkým, středním a těžkým mentálním postižením.

5. Základní škola a Dětský domov Sedlec – Prčice, Přestavby 1

Děti dětského domova navštěvují různé typy škol, jedná se o školu mateřskou, základní, základní školu praktickou, základní školu speciální a odborná učiliště.

Vzhledem k malému průzkumnému vzorky jsem oslovila další školy pro žáky s mentálním postižením v regionu Středočeského kraje. Kontakty jsem získala od referenta Odboru školství, mládeže a sportu Středočeského kraje.

Celkem jsem oslovila s dotazníkovým šetřením 25 ředitelů základních škol. Do průzkumu se zapojilo ze Středočeského kraje dalších 5 škol.

Jednalo se o školy:

1. Základní škola Hořovice, Svatopluka Čecha 455, Hořovice

Škola má dvě součásti – základní školu praktickou a základní školu speciální ve kterých se vyučuje podle školního vzdělávacího programu ABECEDA pro život

2. Základní škola Žebrák, Hradní 68, Žebrák

Škola poskytuje vzdělání žákům s více vadami.

3. Základní škola a Mateřská škola speciální Králův Dvůr, Preislerovo nám. 28, Králův Dvůr

V současné době tato škola již nefunguje a její žáky převzala Střední škola a Základní škola Beroun.

4. Střední škola a Základní škola Beroun, Karla Čapka 1457, Beroun

Škola vzdělává žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Dělí se na základní školu logopedickou. V té jsou vzděláváni žáci s narušenou komunikační schopností.

Základní školu pro žáky se specifickými poruchami učení. Základní školu pro žáky se specifickými poruchami chování. Základní školu praktickou. Základní školu speciální a Praktickou školu dvouletou.

5. Základní škola Hostivice, Pionýrů 79, Hostivice

Škola poskytuje vzdělání v základní škole praktické, základní škole speciální a v přípravném stupni.

Celkem tvořilo průzkumnou skupinu respondentů 10 škol, které vzdělávají žáky s mentálním postižením. Všechny výše uvedené školy odpověděly stručně na zadané otázky dotazníku.

V průzkumu byly zahrnuty i školy, které jsou zřizovány obcemi. Celkové výsledky průzkumu jsou přehledně prezentovány v následující kapitole.

5.5 Vlastní průzkum, analýza získaných údajů

1. Odborné učiliště, Mateřská škola, Základní škola a Praktická škola Příbram,
Pod Šachtami 335, Příbram 4
2. Základní škola Rožmitál pod Třemšínem, Komenského 543, Rožmitál
3. Základní škola praktická Dobříš, Lidická 384, Dobříš
4. Základní škola Sedlčany 1090, Sedlčany
5. Základní škola a Dětský domov Sedlec – Prčice, Přestavby 1
6. Základní škola Hořovice, Svatopluka Čecha 455, Hořovice
7. Základní škola Žebrák, Hradní 68, Žebrák
8. Základní škola a Mateřská škola speciální Králův Dvůr, Preislerovo nám. 28,
Králův Dvůr
9. Střední škola a Základní škola Beroun, Karla Čapka 1457, Beroun

10. Základní škola Hostivice, Pionýrů 79, Hostivice

Tabulka č. 1: Výstup ze sledovaných škol

Reskond.	Název školy	Rok založení	Počet tříd v době založení	Zřizovatel	Současný počet tříd
1.	Příbram	1939	1	Obec	23
2.	Rožmitál	1957	1	Obec	3
3.	Dobříš	1948	1	Obec	10
4.	Sedlčany	1957	1	Obec	4
5.	Přestavky	2001	5	Středočes.Kraj	7
6.	Hořovice	1951	1	Obec	5
7.	Žebrák	1996	3	Obec	6
8.	Králův Dvůr	1948	1	Obec	Zrušena k 31.8.2015
9.	Beroun	1920	1	Obec	23
10.	Hostivice	1968	3	Obec	2

Zdroj: autor práce, 2015 (vlastní šetření)

5. 6 Interpretace výsledků průzkumného zjištění

Dotazníkovým šetřením bylo zjištěno, že pouze jedna škola z celkového průzkumného vzorku byla založena před vydáním zákona o pomocných školách v roce 1929.

Další „nejstarší“ školou ve výzkumném souboru je škola v Příbrami. O jejím historickém vývoji pojednávám v následující kapitole.

Zajímavým zjištěním je skutečnost, že prakticky většina škol (celkem 8 škol) byla založena až po druhé světové válce.

V devíti případech byla zřizovatelem školy obec, v jednom případě Středočeský Kraj.

Diskuse ke zvoleným hypotézám:

První stanovená hypotéza zněla:

1. Všechny školy průzkumného souboru byly založeny po roce 1929.

Tato hypotéza se vlastním průzkumem v podstatě potvrdila. Pouze jedna škola byla založena před uvedeným rokem.

Druhá stanovená hypotéza zněla:

2. Ve všech školách průzkumného souboru, ve kterých se vzdělávají žáci s lehkým mentálním postižením dochází ke snižování počtu žáků.

Tato hypotéza se nepotvrdila. V době zakládání těchto škol šlo vždy prakticky o zřízení jedné nebo dvou tříd. V průběhu času se všechny školy průzkumné skupiny rozšířily o další třídy.

Třetí stanovená hypotéza zněla:

3. V důsledku zavedení novely školského zákona 82/2015 Sb., do praxe, budou některé školy průzkumného souboru zrušeny.

Ani tato hypotéza se nepotvrdila úplně. V průzkumném souboru byla zrušena v tomto roce pouze jedna škola z důvodu nízkého počtu žáků a tím i neekonomického provozu školy.

6 HISTORIE SPECIÁLNÍ ŠKOLY V PŘÍBRAMI

Historie speciální školy v Příbrami se začala psát v září 1939, kdy byla při Obecné škole chlapecké otevřena první pomocná třída. Vznikla z naléhavé potřeby pro žáky, kteří nestačili postupovat na cestě ku vzdělání se žáky s normálními duševními vlohami. (Kronika Pomocné školy, r. 1939, Příbram). Zasloužil se o to okresní školský inspektor Václav Drbohlav s tím, že se zmenší počet negramotných dětí, o které se musí starat dobročinné spolky. Byla ustanovena zvláštní komise, která zařazovala děti do třídy. Zařazeno bylo 19 chlapců a prvním třídním učitelem se stal Augustin Kučera.

V roce 1940 zabralo učebnu vojsko fašistického Německa jako sklad a třída byla přesunuta do Obecné školy dívčí na Příkopech v Příbrami. Pro nedostatek místa se zde učilo jen polodenně.

Zemská školní rada v Praze se rozhodla v roce 1941 zřídit druhou pomocnou třídu. Obě třídy byly smíšené. V první bylo 8 chlapců a 8 děvčat a ve druhé 9 chlapců a 6 děvčat. Ve druhé třídě se třídním učitelem stal Karel Podhorecký. Tito dva učitelé byli prvními třídními učiteli se zkouškami pro vzdělávání úchylné mládeže. Ve třídách se vyučovalo celoročně, ale na zimu se výuka většinou přerušovala z důvodu nedostatku topiva.

Školní rok 1942 – 1943 začal opět se dvěma třídami. Úředním jazykem byla němčina. I dokumentace se musela psát německy. Děti musely zdravit árijským pozdravem, ale od povinné výuky Němčiny byly děti z pomocných tříd uchráněny.

Se začátkem školního roku 1943 – 1944 byly pomocné třídy přestěhovány do nevyhovujících malých prostor a v roce 1945 bylo vyučování stále přerušováno častými nálety. Po Vánocích toho roku už si děti jen docházely 2x týdně pro úkoly do Okresního domu. Znovu bylo vyučování zahájeno až 8. června 1945 v prostorách hostince „U Faktorů“ a na pár posledních dnů před prázdninami v Okresním úřadě.

31. července 1945 byla Veřejná Pomocná škola v Příbrami oficiálně osamostatněna výnosem č.II-E,2418 ai 1943 a 1. srpna 1945 byla zřízena. Vznikla ze dvou pomocných tříd, kam už chodilo celkem 26 dětí. Škola byla umístěna v přízemí Obecní dívčí školy v Komenského ulici.

Školní rok 1946 – 1947 začal počtem 21 žáků, neboť někteří se s rodiči vrátili do pohraničí. V tomto roce existuje záznam, že třídu pomocnou navštěvovala žákyně s kloubovým revmatismem, 1 žák s hydrocefalií, 10 duševně opožděných a 10 debilních. Také se uvádí, že 1 je mravně narušený a 4 s psychopatií.

Ve školním roce 1947 – 1948 se počet žáků snížil na 12, protože patnáctiletí žáci školu dokončili a z obecných škol jiní nepřicházeli, protože i obecné školy si chtěly zachovat větší počet žáků. Protože se stav žáků ještě snížil o tři, onemocněli TBC a byli poslání na léčení, byla škola 10. října 1947 z nařízení Okresního akčního výboru dočasně uzavřena. Zbylí žáci byli přeřazeni do obecných škol.

K opětovnému otevření školy došlo hned v následujícím školním roce. Počet dětí se zvýšil na 23.

Od září 1949 dostávají všechny školy pro úchylnou mládež název zvláštní školy. Všichni učitelé v nich museli mít zkoušky pro zvláštní školy. Také vzniklo první Sdružení rodičů a přátel školy.

Ve školním roce 1951 – 1952 byl do Příbrami pozván MUDr. Semerád, který měl besedu o léčbě řeči. Tím byl položen základní kámen logopedické péče na Příbramsku. První logopedická poradna v Příbrami byla v provozu od 1. října 1952.

Školní rok 1952 – 1953 začal rozhodnutím odborné komise, která zvýšila počet žáků na 37. Musela se otevřít třetí třída zvláštní školy. Také se v tomto roce začal vyučovat nápravný tělocvik.

24. dubna 1953 schválilo Národní shromáždění nový školský zákon, který kromě jiného upravil učební plány škol pro mládež vyžadující zvláštní péči. Zvláštní školy také začaly dělit děti podle ročníků a upravil se počet odučených hodin za týden.

Ve školním roce 1958 – 1959 je již ve škole 71 žáků a konečně čtyři stálí zaměstnanci a nemusí tak docházet učit kantoři z jiných škol.

O rok později je škola přestěhována do Jiráskových sadů. Smí používat tělocvičnu a počet tříd se zvýšil na pět.

Ve školním roce 1961 – 1962 bylo 98 žáků a počet se stále zvyšoval. Dva roky na to už bylo žáků 102 a tříd sedm s devíti postupnými ročníky. Také se otevřelo první oddělení školní družiny.

Ve školním roce 1966 – 1967 přišlo další stěhování. Škola se o něm a o definitivním místě, kde bude od září fungovat, dozvěděla na poslední chvíli. Jako nové působiště byla vybrána budova Městské bytové správy, Na vyhlídce, Příbram IV. Škola dostala do využívání suterén a první patro. Místo to nebylo vůbec vhodné. V dalších patrech byly kanceláře a ženská ubytovna. Celý podzim trvalo, než se mohly děti a učitelé nastěhovat. Aby se to stihlo do zimy, museli chodit učitelé na brigády. Učebny v Jiráskových sadech se ale musely uvolnit hned od září pro průmyslovou školu, a tak se zatím vyučovalo v malých prostorech družiny. Hned, jak se v prosinci škola konečně nastěhovala do nové budovy, začaly se objevovat nové problémy. Okna tříd byla situována přímo na skládku uhlí, takže uhelný prach, hluk a neustálý pohyb lidí narušovaly každý den vyučování. Také Městská bytová správa začala s rekonstrukcí celého potrubí, což zdemolovalo tělocvičnu. Cvičilo se venku nebo ve třídách. Přestože se psaly různé petice, nikdo nepomohl. Situace se trochu zlepšila po dokončení oprav.

Ve školním roce 1976 – 1977 už jedenáct tříd navštěvovalo 136 žáků. Učitelů bylo 14. Aprobaci defektologie mělo 6 z nich.

V dalších letech se počet žáků a učitelů zvyšoval. Ve školním roce 1979 – 1980 bylo na škole 156 dětí, 12 tříd a konečně se otevřelo druhé oddělení školní družiny, kterého bylo velmi zapotřebí.

Školní rok 1981 – 1982 byl ve znamení dalšího velkého stěhování. Tentokrát na 8. ZDŠ v Žezické ulici. V kronice je zaznamenáno, že učitelé této základní školy nebyli nadšeni a na jejich chování to bylo znát.

Tento rok je posledním rokem zaznamenaným ve staré kronice. Až do roku 1996, kdy se začala psát kronika nová, nemáme žádné informace. Jméno ředitelky Věry Hořkové mi sdělili moji kolegové, kteří v té době na škole již učili. Ačkoliv se podařilo obnovit tradici psaní školní kroniky, chybí informace o různých akcích, důležitých změnách a chybí počty žáků.

Od 2. září 1996 nese škola název Speciální – Zvláštní a pomocná škola Příbram, protože tento rok byla otevřena jedna třída pomocné školy, která měla 9 žáků. Byla určena pro děti s takovou úrovní rozvoje rozumových schopností, která jim nedovoluje prospívat na zvláštní škole, ale umožňuje jim, aby si osvojovaly základní vědomosti, dovednosti a návyky potřebné k dosažení maximální možné míry samostatnosti a k zapojení do společenského života. Školní docházka byla desetiletá, rozdělena na stupně – nižší, střední, vyšší a pracovní. Docházely k nám děti s handicapem nejen mentálním, ale i zdravotním. V současnosti jsou přijímány i děti se závažným stupněm postižení, které dříve byly od školní docházky osvobozeny.

Otevření pomocné školy v Příbrami bylo velmi pozitivním krokem ve zlepšení stavu speciálního školství na okrese. Dříve tyto děti musely opustit svou rodinu a vzdělávat se na vzdálených internátních školách.

Po absolvování základní školy praktické se mohou žáci dále vzdělávat v praktické škole dvouleté nebo na učňovských oborech. Žáci speciální školy mohou pokračovat na praktické škole jednoleté. Ostatní při práci v chráněných dílnách, ale bohužel, poslední chráněné dílny byly zrušeny. Nyní tento nedostatek kompenzuje sdružení ALKA.

Současný stav

Od září 2004 je součástí školy Mateřská škola a Základní škola při DOL Bukovany.

A 1. ledna 2012 je škola sloučena s Odborným učilištěm Příbram, se kterým je od r. 2000 v jedné budově.

Od toho dne nese škola název OU, ZŠ, MŠ a PrŠ Příbram.

V současné době je skladba školy, celého komplexu, následovná:

Střední škola

Studenti se vzdělávají ve 3 – letých učebních oborech typu E zakončených

závěrečnou zkouškou s výučním listem. Je otevřeno 5 oborů. (Stravovací a ubytovací služby, Pečovatelské služby, Prodavačské práce, Strojírenské práce a Zednické práce). Do těchto oborů jsou přijímáni žáci všech typů základních škol. Předpokladem přijetí je splnění povinné školní docházky a zdravotní způsobilost ve zvoleném oboru.

Pro žáky se zdravotním postižením ze základních škol speciálních škola nabízí vzdělávání v 1 – letém studiu na praktické škole jednoleté a v 2 – letém studiu na praktické škole dvouleté. Obě studia jsou zakončena závěrečnou zkouškou.

Základní škola

Základní škola pro žáky s logopedickými vadami pro 1. – 5. ročník. Cílem je co nejvyšší míra kompenzace potíží a následným bezproblémovým přechodem na 2. stupeň běžných základních škol.

Základní škola praktická pro 1. – 9. ročník vzdělává žáky s lehkým mentálním postižením. Po ukončení povinné školní docházky získají žáci základní vzdělání a mohou pokračovat na středních školách pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

V základní škole speciální jsou vzděláváni žáci se středně těžkým a těžkým mentálním postižením a souběžným postižením více vadami v 1. – 10. ročníku. Rozvíjí se zde rozumové schopnosti, sociální a sebe obslužné dovednosti dětí. Po splnění povinné školní docházky získají základy vzdělání a mohou pokračovat ve středním vzdělávání na Praktické škole dvouleté nebo jednoleté.

Přípravný stupeň ZŠ speciální, který je určen dětem od 4 do 7 let s těžkým zdravotním postižením. Cílem je připravit děti na vzdělávání v základní škole speciální.

Základní a Mateřská škola při odborné léčebně v Bukovanech

Od září 2004 se stala Základní a Mateřská škola při Dětské odborné léčebně v Bukovanech odloučeným pracovištěm kmenové školy v Příbrami. Léčebna byla založena již v roce 1931 Československým Červeným křížem. Nejvíce se o to zasloužila jeho první ředitelka paní Alice Masaryková a pojmenovaná byla podle její matky Charlotty Garrique Masarykové. Škola při léčebně byla otevřena v roce 1947 Zemským školním úřadem v Českých Budějovicích. Na začátku se vyučovalo ve dvojtřídce. Během doby se počet dětí, přijíždějících do léčebny měnil, a tím se i měnil počet tříd. V současné době se vyučuje ve dvou třídách, kde jsou děti rozděleny na první a druhý stupeň. Mateřská škola má jedno oddělení pro děti od tří let.

Vedení školy od roku 1948

r. 1948 – 1954 Marie Hudečková

r. 1954 – 1975 Marie Hrubá

r. 1975 – 1979 Zdeňka Adamcová

r. 1979 – 1995 Věra Hořková

r. 1995 – 2000 Miloslav Pešta

r. 2000 – 2011 Vlastimil Kubala

r. 2012 Pavel Bártl

Stěhování školy

r. 1948 – v bývalé pomocné škole – nyní součást I. polikliniky

r. 1952 – škola je v bývalém fyzikálním ústavu vysoké školy báňské – nyní budova průmyslové školy

- r. 1958 – třídy zvláštní školy jsou umístěny v nynější 4. ZŠ
- r. 1966 – škola přestěhována do ul. Na Vyhlídce, Příbram IV
- r. 1981 – přestěhování do areálu 8. ZŠ
- r. 2000 – se škola přestěhovala do jedné budovy k odbornému učilišti, kde je do dnes.

ZÁVĚR

Rozhodla jsem se zpracovat téma historického vývoje péče o mentálně postižené v Čechách od jeho počátků do současnosti. Podrobněji jsem se zaměřila na školu a organizace v Příbrami, které se těmito lidem věnují. Pomáhají nejenom jim, ale i jejich rodinám, které se rozhodly vychovávat své postižené dítě nebo starat se o postiženého člena rodiny.

Vzdělávání dětí s postižením má svá specifika a je velmi dobře, že společnost pochopila, jak je důležité tyto děti vzdělávat a věnovat jim speciální péči. Pochopila, že i tyto děti mohou být přínosem pro společnost. Je velmi dobře, že kromě speciálních škol vznikají i chráněná pracoviště a oni mohou v dospělosti pracovat. Vznik různých denních stacionářů, center poskytujících odlehčovací služby a pomoc osobního asistenta je velmi prospěšný a to nejen pro samotné osoby s postižením, které tak nepřijdou o sociální kontakt na který byly ze školy zvyklé, ale i pro rodinu, která o takového člena pečuje. Je nesmírně důležité vědět, že vám někdo pomůže a poradí v situacích, které život s postiženým přináší.

V praktické části jsem se snažila zmapovat vznik základních škol pro děti s mentálním postižením v nejbližším okolí Příbrami. Podrobněji jsem se zaměřila zejména na sledování historického vývoje školy, ve které působím. Studovala jsem jednak kroniku školy, ale i materiály z okresního archivu, kde byly důležité údaje o této škole.

V kronice mě také zaujalo několik dopisů od našich, dnes již bývalých, žáků, které mi potvrdily, že děti k nám nejsou přijímány za trest nebo s ostudou, jak jsem se také někdy, ještě jako dítě a bohužel i dnes, doslýchala, ale že jsou na téhle škole rády. V běžných základních školách se leckdy cítily méněcenné a tady, ve speciální škole, kde nejsou jediné kdo má nějaký „problém“, se jim vrací sebevědomí a chuť se učit.

Historie nám ukázala cestu, jak pečovat a vzdělávat děti s mentálním postižením. Řada velkých osobností věnovala svůj život budování pedagogického systému vzdělávání, kterému se učí budoucí speciální pedagogové dodnes. Tento, podle mého názoru, dobrý systém vzdělávání ale utrhá ránu v podobě rozhodnutí zrušit praktické školy a nařízením vzdělávat děti s lehkým mentálním postižením v běžných základních

školách. Myslím si, že při současném vysokém počtu dětí ve třídách a nedostatku peněz na asistenty není v silách učitele věnovat dětem s lehkou mentální retardací potřebnou péči, kterou by potřebovaly a kterou měly v menším kolektivu. Tyto děti budou znovu zažívat pocity neúspěchu. Tady se teprve ukáží velké rozdíly mezi dětmi s průměrným IQ a dětmi nacházejícími se pod průměrem. Učitelé budou muset vytvářet individuální výchovně vzdělávací plány, aby tyto děti mohly školu dokončit. Společnost chce předcházet diskriminaci, ale tímto rozhodnutím nejen že ublíží dětem, kterých se to týká, ale zahodí tak snahu předchozích i současných pedagogů.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BARTOŇOVÁ, M., BAZALOVÁ, B., PIPEKOVÁ, J. *Psychopedie*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-144 - 7.

ČERNÁ, M. a kol. *Česká psychopedie. Speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2008, 222 s. ISBN 978-80-246-1563-3

EISOVÁ, A. *Kapitoly z dějin psychopedie*. Praha: SPN, 1983.

FRANIOK, P., KYSUČAN, J. *Psychopedie. Speciální pedagogika mentálně retardovaných*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2002, ISBN 80-7042-247-5

KRAHULCOVÁ, B., *Postižený člověk v procesu senescence*. Praha: UK –Pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80 – 7290 – 094 – 3

POKORNÝ, J.: *Význam pomocného školství*. Knihovna úchylné mládeže. Praha 1941,

ŠÍŠKA, J. *Mimořádná dospělost*. Praha: UK, Karolinum 2005. ISBN 80-246-0992-4

ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. Praha: Portál, 2006, ISBN 80-7367-060-7

VALENTA, M., MULLER, O. *Psychopedie*. Praha: PARTA 2003, ISBN 80-7320-039-2

VOJTKO, T. *Čítanka textů k vývojovým etapám oboru I*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010, ISBN 978-80-7290-475-4

ZEMAN, J. *Dějiny péče o slabomyslné*. Praha: Knihovna úchylné mládeže, 1939

Kronika Zvláštní školy Příbram. Archiv OU, ZŠ, MŠ a PrŠ Příbram. 1993 - 2014

Školní kronika ZDŠ při ozdravovně Bukovany 1975 – 1996, Archiv Dětské odborné léčebny v Bukovanech

Seznam použitých zahraničních zdrojů

Seznam použitých internetových zdrojů

www.databazeknih.cz

www.apogeum.info.cz

SEZNAM ZKRATEK

PhDr. Philosophiae doctor (doktor humanitních a společenských věd)

MUDr. Medicinae universae doctor (doktor medicíny)

Prof. Profesor

Dr.h.c. Doctor honoris causa (čestný doktorský titul)

Doc. Docent

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

Seznam tabulek

Tabulka 1: Výstup ze sledovaných škol **Chyba! Zložka není definována.**

Seznam grafů

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Historická fotodokumentace	I
---	----------

Příloha A - Fotodokumentace

MUDr. K. S. Amerling s chotí Svatavou.

Ústav Ernestinum v Budičák.

**Za profesorem
*Milošem Sovákem***

Josef ZEMAN (1867–1961)

František ČÁDA (1865–1918)

J. K. Kerfoot.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Gabriela Dudáčková

Obor: speciální pedagogika - vychovatelství

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Historický vývoj péče o mentálně postižené osoby na Příbramsku

Rok: 2016

Počet stran textu bez příloh: 44

Celkový počet stran příloh: 6

Počet titulů českých použitých zdrojů: 12

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů:

Počet internetových zdrojů: 2

Vedoucí práce: PaedDr. Stanislava Dyršmídová